

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Josef Hampl

Vznešeno v beletristickém díle Ladislava Klímy

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Richard Zika, Ph.D.

Praha 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci, Vznešeno v beletristickém díle Ladislava Klímy, zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.

V Poděbradech, dne 17.4.2024

.....

Josef Hampel

Klíčová slova

Kant, Klíma, vznešeno, egodeismus

Keywords

Kant, Klíma, sublime, egodeismus

Poděkování

Nesmírně rád bych poděkoval Mgr. Richardu Zikovi, Ph.D. za jeho pomoc, podněty, poznámky a myšlenky, které umožnily vznik této práce a pomohly mi nahlédnout za okraj *zářné propasti*. Dále bych rád poděkoval celé FHS, pedagogům i spolužákům za to, že ve mně znovu probudili touhu po vědění.

Obsah

1. Úvod	5
2. Kantovo vymezení vznešena	6
2.1 Krásno	6
2.2 Vznešeno	6
2.2.1 Matematické vznešeno	8
2.2.2 Dynamické vznešeno	9
3. Ladislav Klíma	11
4. Vznešeno v povídkách Ladislava Klímy	14
4.1 Povídka <i>Hledání strašidla</i>	14
4.2 Povídka <i>Dobrodružství v lese</i>	17
4.3 Novela <i>Slavná Nemesis</i>	20
4.4 Povídka <i>V létě 19..</i>	27
4.5 Kratší povídky	32
4.5.1 Fragment povídky <i>V zasněném údolí</i>	32
4.5.2 Fragment povídky <i>O deváté večerní</i>	34
5. Závěr	38
Seznam literatury	40

1. Úvod

Tato práce si dává za úkol objevit a porovnat jakým způsobem využívá ve své prozaické tvorbě český filosof a prozaik Ladislav Klíma pocit vznešena. Tento pocit se snažilo v historii filosofie či estetiky definovat veliké množství autorů, já však v této práci vycházím z vymezení Immanuela Kanta, z vymezení uveřejněného v knize *Kritika soudnosti*. Prožitek tohoto pocitu budeme hledat u vystupujících postav v jeho dílech, ale pochopitelně i přenesené na samotného čtenáře. V rámci této práce se pokusím vyvodit, jakým způsobem, pokud vůbec, se předvedení tohoto pocitu liší v Klímových dílech proti Kantově jasně definovanému pojmu.

„Zalíbení spojené se vznešenem se od zalíbení spojeného s krásnem výrazně liší svou povahou, neboť toto zalíbení (krásno) s sebou přímo nese pocit povzbuzení života, a je proto slučitelné s půvaby a s hrou obrazotvornosti, kdežto ono druhé zalíbení (pocit vznešenosti) je libost, které vzniká jen nepřímou, je totiž vytvářena pocitem okamžitého zabrzdění životních sil a poté jejich ihned následujícího a o to silnějšího výlevu.“¹

Své představy o vznešenosti rozvíjí Kant v první části spisu *Kritika soudnosti* (1790). Zabývá se zde souzením o vkusu – konkrétně soudy vkusu o krásném a vznešeném. K objasnění vznešena tak poslouží i výchozí objasnění pojmu krásna.

---

¹ Kant, Immanuel, *Kritika soudnosti*, OIKOYMENH, Praha 2015, s.83

2. Kantovo vymezení vznešena

2.1 Krásno

Aby někdo mohl cokoli označit za krásné, musí jeho souzení splňovat určité podmínky. První podmínkou je to, že se musí na posuzovaný předmět dívat bez veškerého zájmu. Abych proto mohl nějaký předmět označit za krásný, musím k němu přistoupit bez zájmu k jeho existenci. Řečeno velmi zjednodušeně – pokud můj pocit libosti je vzbuzen chutí jablka, je to tím, že ho jím, a tím na něm mám zájem. Pokud je ale vzbuzen tím, že se dívám na obraz, vzniká pocit libosti pouze tím, že obraz sleduji.

Druhou podmínkou je to, že soud o krásném je vynášen s nárokem na obecnou platnost:

„Půvabné a příjemné po něj může být mnohé, o to se nikdo nestará, prohlašuje-li ale něco za krásné, očekává u ostatních právě totéž zalíbení.“²

Dojem krásy totiž podle Kanta vzniká v procesu harmonické hry obrazotvornosti a rozvažování (tedy základních schopností, u všech lidí podstatně stejných). Posuzování různých lidí o nějaké věci z hlediska krásy by tedy mělo dospět ke shodě (v základu případné původní neshody může být právě zaměňování krásy a příjemnosti).

2.2 Vznešeno

Pokud v této chvíli přejdu od krátké a stručné definice krásna k mnou hledanému pocitu vznešena, jde o přechod mezi dvěma světy. Přechod od tichého, klidného, libost přinášejícího nazírání na věc, kterou klidně mohu označit jako krásnou, pokud spojuje některé z výše uvedených charakteristik do světa sváru, rozepře, dynamikou naplněného prostoru mého vlastního prožívání a uvažování.

Pokud v pocitu krásna dochází k shodě mezi obecným a subjektivním, mezi obrazotvorností a rozvažováním, u pocitu vznešenosti je to právě naopak. Stejně jako krásno se i vznešeno odehrává na subjektivní rovině, v rámci našeho vlastního uvažování, bez zájmu či

---

² Kant, Immanuel, *Kritika soudnosti*, s. 54

bez ohledu na účel věci. Pak se však již tyto dva pocity velmi liší. Dovolím si zmínit jen některé ze základních rozdílů:

„To, co je v přírodě krásné, se týká formy předmětu, která tkví v omezení. Vznešenost lze naproti tomu nalézt také na předmětu, postrádajícím formu, nakolik je v něm, nebo z jeho popudu představována neomezenost...“³

Jak potom ukáží při definování dvou typů vznešena, velikost, neomezenost je silným atributem nutným k vyvolání tohoto pocitu.

„Zalíbení se tedy v prvním případě pojí s představou kvality, zatímco v druhém případě s představou kvantity.“⁴

„... (samostatná) přírodní krása s sebou nese účelnost ve své formě, kterou se zdá být předmět pro naši soudnost jakoby předurčen, a tak tvoří o sobě předmět zalíbení; naproti tomu to, co v nás bez rozumování, toliko při pojímání, vzbuzuje pocit vznešenosti, se může naší soudnosti jevit co do formy jako neúčelné, nepřiměřené naší schopnosti znázorňování a jakoby násilné pro obrazotvornost, ale přesto soudíme, že je to tím vznešenější. Z toho je však ihned patrné, že se vůbec vyjadřujeme nesprávně, když nazýváme nějaký předmět přírody vznešeným, třebaže zcela správně mnohé takové můžeme nazvat krásnými.“⁵

Tento rozdíl sám Kant považuje za nejdůležitější. Jsme jako sledující subjekt něco schopni označit za krásné, jsme schopni této věci přidělit tuto vlastnost. Ne tak vznešenost. Vznešenost je skutečně omezena pouze na existenci v našem subjektu, je to věcí našich pocitů a myslí. Vznešená věc tedy v přírodě sama bez naší přítomnosti neexistuje. Jde o čistě subjektivní pocit nás samých.

Další z rozdílů je zmíněn v úvodní citaci – zatímco krása s sebou nese „pocit povzbuzení života“, vznešeno je tvořeno „pocitem okamžitého zabrzdění životních sil a poté jejich následujícího a o to silnějšího výlevu“. A zde je motiv, který v definici považuji za stěžejní. Zatímco u krásna jde o příjemný, klidný proces, u vznešenosti se jedná o rozpor uvnitř nás. Ať již jde o rozpor mezi omezenou schopností naší smyslovosti poměřovat velikost a

³ Kant, Immanuel, *Kritika soudnosti*, s. 83

⁴ Tamtéž

⁵ Tamtéž, s. 84

suverenitou naší racionality ve vztahu k nekonečnu anebo mezi nebezpečím, monstrozitou či ohrožením a transcendencí vlastního já. Pro lepší rozlišení tohoto Kant uvažuje o dvou typech vznešenosti, o vznešenosti matematické a dynamické.

2.2.1 Matematické vznešeno

„Vznešeným nazýváme to, co je velké naprosto. (...) Velké naprosto je to, co je velké nad veškeré srovnání.“⁶

U matematické vznešenosti se příslušný pocit dostaví ve chvíli, kdy selhává naše obrazotvornost ve snaze uchopit nějaký objekt. Ačkoli si jej totiž nejsem schopen představit (což vyvolává mou nelibost), tak v důsledku tohoto selhání si zároveň uvědomuji svou schopnost myslet cosi, co přesahuje cokoli přírodního, co je nepodmíněné a nekonečné, totiž ideje – a díky tomu se cítím povznesen. Aby tento pocit mohl vzniknout, musím být od věci vzdálen, abych ji viděl vcelku, ne jako rozpadlé fragmenty. Nemohu však od ní příliš vzdálen, aby pocit velikosti nezanikl. Na věci, které v nás vyvolávají pocit matematické vznešenosti, můžeme, dle Kanta, narazit pouze v přírodě:

„...nesmíme vznešenost ukazovat na umělých výtvorech (například stavbách, sloupech atd.), kde určuje formu a velikost nějaký lidský účel, ani na věcech přírody, jejichž pojem již s sebou nese určitý účel (například na zvířatech známého přírodního určení), nýbrž v surové přírodě (a v ní jen potud, pokud s sebou nese ani půvab, ani dojetí ze skutečného nebezpečí), pouze nakolik obsahuje velikost.“⁷

A zde se objevuje prvek, který bude ještě důrazněji zmiňován v popisu dynamického vznešenosti. Pozorovatel nikdy, v žádném případě, nesmí být v přímém ohrožení života pozorovanou věcí.

Tato forma vznešenosti se v literatuře objevuje méně často než dynamická, nicméně si dovoluji ukázat její využití v rámci práce jiného autora než Ladislava Klímy, jeho současníka, amerického spisovatele H. P. Lovecrafta. Tento pocit využívá hojně pro představy cizosti přinesené na Zemi bytostmi staršími, než je lidská civilizace:

---

⁶ Kant, Immanuel, *Kritika soudnosti*, s. 86

⁷ Tamtéž, s. 91

„Bylo to jako kyklopské město, jehož architektura byla naprosto neznámá člověku či lidské fantazii, s olbřimi shluky zdíva černého jako noc, v nichž se uplatňovaly zvrhle převrácené geometrické zákony a jež představovaly vrchol zlověstné bizarnosti.“⁸

Lovecraft zde vyvolá pocit úžasu a hrůzy nad titánskými stavbami naprosto nepochopitelného a pro lidský mozek těžko uvěřitelného významu. Pozorovateli je tedy absolutně skryt důvod a smysl staveb, jeho vnímání se těžko orientuje v obrovských stavbách, jejichž geometrické tvary musí rozumově domýšlet. Ale protože je skryt v kokpitu svého letadla, strach je nahrazen pocitem výjimečnosti a vznešenosti chvíle. Na této ukázce je zajímavé i to, že Lovecraftův hrdina cítí pocit vznešenosti i v případě, u kterého by dle Kanta tento pocit nastat neměl, u předmětů zcela jistě umělého původu, vystavených z nějakého konkrétního důvodu. Tento pocit je zcela jistě vyvolán okolnostmi, že u stavitelů Lovecraftova města nejde v žádném případě o lidské bytosti, stavby nevznikly za účelem, který je lidskému myšlení pochopitelný a je pro ně přijatelný. Cizost a neúčelnost se v tomto případě slučuje s cizostí a nepochopitelností vesmíru jako takového.⁹

2.2.2 Dynamické vznešeno

„Příroda, nahlížena v estetickém soudu jako moc, která nad námi nemá nadvládu, je dynamicky vznešená. (...) Máme-li přírodu posuzovat dynamicky jako vznešenou, musí být představována jako vzbuzující strach. (...) Pro estetickou soudnost tak příroda může jen potud platit za moc, tedy za dynamicky vznešenou, pokud je nahlížena jako předmět strachu.“¹⁰

Pro dynamickou vznešenost je stěžejní okolností situace, kdy se pozorovatel musí nacházet v bezpečí. Ať již je to bezpečí fyzické, kde není nijak ohrožena jeho tělesná schránka, tak i určité duševní bezpečí, kdy si uvědomuje, že není jen tělesnou schránkou, a kdy ví, že jeho duševních část přežije setkání s touto věcí bez úhony. Dochází tedy ke konfliktu mezi pocitem hrůzy, děsu, strachu ze sledovaného jevu, který je vystřídán slastným pocitem bezpečí a nadvlády nad sledovanou věcí. Čím strašnější sledovaný objekt je, tím silnější pocit se dostavuje. Příroda tedy není vznešená tím, že v nás vzbuzuje strach, ale že v nás vzbuzuje sílu.

⁸ Lovecraft, Howard Phillips, *Spisy 4, Stín z času, V horách šílenství*, KNIHA ZLIN, Praha 2023, s. 46

⁹ Srv. Zika, Richard, *Prožitky vznešenosti v prózách H. P. Lovecrafta, Ročenka pro fenomenologii a filosofický výzkum*, sv. XII, Togga, Praha 2022, s. 202–203.

¹⁰ Kant, Immanuel, *Kritika soudnosti*, s. 98

„Přírodu zde tedy nazýváme vznešenou pouze proto, že povznáší obrazotvornost k znázornění těch případů, v nichž může mysl pociťovat povznesenost svého určení i nad přírodou.“¹¹

Pokud se pozorovatel v kýženém bezpečí nenachází, cítí jen strach z ohrožení jeho existence, ne pocit vznešena.

Ukázka dynamického vznešena pochází v tomto případě z pera dalšího z Klímových současníků, anglického povídkáře Algernona Blackwooda. Jeho novela *Vrby* vypráví o putování dvou vodáků po Dunaji až na místo, kde už světu nevládnou lidem pochopitelné síly. Vypravěč z relativního bezpečí břehu sleduje vzedmutou řeku:

„Několik minut jsem pozoroval, jak se s řevem a křikem snáší bouřlivá karmínová potopa, naráží vlnami na břeh, jako by jej svou vahou chtěla strhnout, a pak se stáčí ve dvou pěnicích proudech po stranách. Zdálo se, že se země chvěje úlekem a spěchem, a zběsilý pohyb vrbových keřů, přes něž se valil vítr, vytvářel podivuhodný dojem, že se ostrov sám pohybuje. Nahoře, o dva až tři kilometry dál, jsem viděl, jak se na mě hrne veliká řeka, zpěněná do bíla a na všech místech vyskakující vzhůru, aby se ukázala slunci – bylo to jako hledět na sesouvající se horu.“¹²

Vypravěč zde cítí bezmála strach z mohutné masy vody, ale má za to, že ho přívál neohrozí, a proto nadále klidně staví stan, při vědomí své převahy.¹³

---

¹¹ Kant, Immanuel, *Kritika soudnosti*, s. 100

¹² Blackwood, Algernon, *Vrby*, Vyšehrad, Praha 2018, s. 22-23

¹³ Srv. „Velká přírodní zjevení na člověka vždy tím či oním způsobem zapůsobí a mně takové nálady nebyly cizí. Hory nám nahánějí strach a oceány nás děsí, zatímco tajemství velkých lesů působí svým vlastním osobitým kouzlem. Ale toto vše se dříve či později niterně spojí s lidským životem a lidskou zkušeností. Tyto fenomény probouzejí srozumitelné, byť znepokojivé, pocity a obecně mají sklon nás povznášet.“ Tamtéž, s. 26.

3. Ladislav Klíma

„Narozen 22. srpna 1878 v Domažlicích. Otec úředník; mírný „blahobyť“. Dva bratři, dvě sestry; zemřeli všichni v dětských letech. Protivili se mně všichni až k hnusu, ne proto, že by byli hnusní, proto, že stáli mně až příliš blízko.“¹⁴

Jde o začátek vlastního životopisu Ladislava Klímy, jedné z nejvýraznějších a největších osobností české filosofické scény. Jeho život ovlivnila nejen zmíněná smrt sourozenců, ale ještě v mladém věku mu umírá i matka. Dle slov jeho přítele z oněch dob Jana Paroubka

„Ladislav zpouštěvničil, žil v nepořádku, ani se nemyl, oddálil se obvyklému způsobu života, toulal se po lesích i v noci a zabořil se jen do svých knih.“¹⁵

Vrcholem toho je odevzdání školní kompozice, ve které urazí habsburskou dynastii a je vyloučen ze všech rakouských středních škol. Chvilí to zkouší ve škole v Záhřebu, ale také bez valného úspěchu. Jeho slovy:

„Stádní idiotství, zvané škola, uloupilo mě při nejmenším o 30% mé duševní síly, ale s tím dlužno počítat, z člověka zbude vždy jen fragment jeho.“¹⁶

Vrací se domů, žije nadále sám s otcem, který v Ladislavových osmnácti letech s jeho odchodem ze studií souhlasí a prohlašuje ho za plnoletého (v té době se plnoletosti dosahovalo až ve 24 letech). Pak se od syna odstěhuje a nechá ho žít samotného. Klíma přebírá dědictví po matce a sestře a začíná samostatný život. Noří se do studia filosofie.

Je silně ovlivněn filosofií Berkeleyho, Schopenhauera a Nietzscheho. Ve svých dvaceti šesti letech píše a vydává svou první práci, filosofickou knihu *Svět jako vědomí a nic*. Jindřich Chaloupecký, literární kritik a teoretik o knize napsal:

---

¹⁴ Klíma, Ladislav, *Vlastní životopis*, ARGO, Polička 1992, s. 9

Klíma, Ladislav, *Victoria aeterna*, Jindřich Chaloupecký, esej *Ladislav Klíma*, ARKÝŘ, Praha 1992 s. 256

¹⁶ Klíma, Ladislav, *Vlastní životopis*, s. 12

„Kniha je manifestem imaterialismu. Klíma nikdy nepochyboval, že je to vědomí, co podmiňuje existenci vědomého; bez vědomí by nebylo vědomého a nebylo by tedy nic; bez subjektu by svět jakožto objekt nebyl.“¹⁷

Klíma později svůj imaterialismus prohloubí a dospěje až k ideám solipsismu (egosolismu) a zbožštění sebe sama (egodeismu). Po zbytek své filosofické činnosti (a s naprosto zřejmým a patrným vlivem i do své beletristické a dramatické tvorby) se těchto radikálních myšlenek přidržuje. Sám toto vcítění se do polohy boha (a on toto zbožštění sebe sama, kdy svět se mu jevil jako jeho hračka, nějakou dobu praktikoval) nazývá deoesencí.¹⁸

Po nepříliš úspěšném vydání *Světa jako vědomí a nic* se Klíma vrací bydlet ke svému otci do Modřan. Zde od roku 1906 do roku 1908 začíná pracovat na své prozaické tvorbě. Jak se sám vyjadřuje ve svém dopise Chalupnému:

„V posledních dvou letech vychrlil jsem pro svou zábavu a zotavení fůru „bel“etrie desetkrát realističtější a hnusnější než je Zola, 10krát fantastičtější než Hoffmann, 10krát obscénnější než Casanova, 10x perverznější než Baudelaire, 10x cyničtější než Grabbe, 10x paradoxnější než Wilde, 10x hrubší než Havlíček, 10x účinnější prostředek ke zvracení než „Labyr. světa a r. s.“, krátce non plus ultra nemravnosti, zlotřilosti a bláznovství.“¹⁹

V psaní beletrie a filosofických prací pokračuje až do své smrti. V roce 1909 Klímovi umírá otec, dědictví po něm ho na nějakou krátkou dobu zaopatřuje. Celý zbytek jeho života ho provází nedostatek peněz, alkoholismus (se kterým ale nakonec svede vítězný boj), silná závislost na nikotinu a neúspěch v praktických záležitostech. Již v roce 1912 si zapisuje do deníku, že pálí asi šedesát archů filosofických rukopisů a přemýšlí o sebevraždě. Ničení vlastního díla se mu stává zvykem, jedná se v jeho případě zřejmě o jakýsi druh vnitřní sebevraždy. V roce 1915 se stěhuje od druhé ženy svého otce do levného vysočanského hotýlku Krása, kde zůstává takřka až do smrti. Celé toto období je prakticky bez peněz, odkázán na podporu přátel, na plat z vcelku bezvýznamných zaměstnání, a od roku 1919 přispívá svými články i do časopisů *Tribuna* a *Právo lidu*. I přes jeho soustavný boj proti alkoholismu se mu daří kompletovat jeho filosofické myšlenky v souborech *Traktáty a diktáty* či *Vteřina a věčnost*

¹⁷ Chaloupecký, Jindřich, *Ladislav Klíma*, in: Klíma, Ladislav, *Victoria aeterna*, s. 260

¹⁸ Srv. Zíka, Richard, *The Solipsism of Ladislav Klíma*, *Filosofický časopis*, zvláštní číslo 1, 2021, s. 129–139.

¹⁹ Tamtéž, s. 263

a dokáže psát i delší prozaická díla, groteskní romaneto *Utrpení knížete Sternenhocha* nebo mysticko-romantickou novelu *Slavná Nemesis*. Klíma v roce 1927 onemocní tuberkulózou, které 19. 4. 1928 podléhá.

4. Vznešeno v povídkách Ladislava Klímy

V následujícím textu se pokusím ukázat v prózách tohoto pozoruhodného českého umělce a filosofa ta místa, kde hlavní hrdina – a po svém snad i čtenář – zakouší pocit vznešenosti.

Ladislav Klíma napsal v různých etapách svého života okolo 35 povídek a novel. Některé tyto povídky přepracovával, k tématům se vracel a v rámci svých „filosofických sebevražd“ část své tvorby páčil. Povídky se tedy zachovaly v různých verzích, v případě některých se pak v jeho pozůstalosti objevují jen jejich torza.

Časopisecky a knižně vycházely tyto texty v malé míře již za autorova života, více pak po jeho smrti. Komunistický režim Klímova díla, kromě jediné výjimky, kdy v roce 1967 vyšla sbírka povídek a esejů *Vteřiny věčnosti*²⁰, nevydával. Hojně jeho díla ať již filosofická, beletristická či dramatická začala vycházet až po listopadu 1989, sebrané spisy pak vydává nakladatelství Torst v šesti svazcích od roku 2005.

4.1 Povídka *Hledání strašidla*

První tematické poznámky k povídce se objevují v roce 1919 v deníkových záznamech, povídka sama vzniká za Klímova pobytu na Vysočanech a poprvé je vydána v roce 1920.

Příběh se odehrává v sedmihradských Karpatech, v létě, u městečka D. Tam se nachází strašidelně působící údolí, o kterém koluje pověst, že se v něm v poledne posledního dne měsíce zjevuje „...stařec s tváří nepopsatelně strašnou, malinký jako kočka, na zadních nohách stojící.“²¹ Pokud někdo tohoto starce potkal, buď zemřel, nebo se zbláznil. Do města D. přijíždí mladý a bohatý cizinec, který místní pověst zaslechne a okamžitě se rozhodne ji ověřit. Ve městečku se ho snaží od jeho záměru odradit, ale marně. Posledního dne v červnu tedy mladík vyrazí na svou cestu a po projití několika přílehlých údolí konečně uvidí cíl své cesty.

„Před ním rozprostírala se skalní kotlina, asi čtvereční kilometr rozlehlá, obklopená skoro čtvercovitě ohromnými, kolmými skalami. Dno její poseto bylo balvany, skalními tesy, někde jako malá věž vysokými a štíhlými, nejpodivnějších, děsivých často forem. Jakoby pomníky to byly na zakletém hřbitově obrů nebo duchů. Všechny skály i půda měla zcela neobvyklou světle šedivou, skoro bílou, sinou barvu. Nikde stopy po

²⁰ Klíma, Ladislav, *Vteřiny věčnosti*, ODEON, Praha 1967

²¹ Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, Torst, Praha 2022, s. 612

rostlinstvu, ni zvířatech. Dojem celkový k nepopsání příšerný – něco divě mrtvolného, živě ztuhlého, stuchlého, infernalně šklebivého.

Od doby dětství nepocítil takový záchvěv hrůzy. Byl v prvý okamžik v pokušení utíkat zpět, cítil, že by byl proti zjevu příšery teď bezmocný. Ale hned vzbudil stud jeho sílu. Zavřel oči, s napjetím vůle vytvořil si v duši okamžik zářné srdnatosti. Zasmál se bujně, otevřel oči a shledal teď okolí jen pitvorným.²²

Hlavní hrdina nazírá na krajinu, která je protikladem toho, čím k údolí přišel. Předešlé líčení soutěsek je označí za tak zarostlé vegetací, že se jimi těžko prochází. Hlavní hrdina hledí z relativního bezpečí předešlé cesty, sám do strašidelného údolí ještě nevstoupil. Ale hlavním důvodem jeho pocitu bezpečí je v tomto případě to, že on sám nevěří žádné pověsti o hrůzném starci. Je pevný ve svém názoru na nesmyslnost báčorky, a tak i přes jednoznačně podivný vzhled celého údolí se ve svém skepticizmu cítí být silný. Již ale zcela jednoznačně, dle textu, cítí určitou nezemskost celého údolí. Zdá se mu mrtvolným (tento pocit je ještě zesílený sinadou barvou povrchu), živě ztuhlým – co zde bývalo živé, již dávno z nějakého neznámého důvodu odumřelo. Pocítí hrůzu, ale v následném uvědomění si nesmyslnosti strachu z pověr získává svou odvalu zpět. Vysměje se svým pocitům strachu a vstoupí do údolí. Po chvíli se ulekne, neboť spatří postavu. Proti všem předpokladům se v údolí s ním nachází ještě překrásná žena.

„Mlčeli oba – on ohromen její krásou, sršící duchem a statečností; ale snad byl ochromen ještě něčím jiným“²³

Poprvé v této práci se setkáváme s klímovským motivem kontaktu hlavního hrdiny s jeho femme fatale. A už v tomto okamžiku hrdina cítí, že kromě obdivu ke kráse přítomné ženy se nezbaví dojmu z něčeho nedobrého, nelidského. Protichůdnost pocitu úžasu nad krásou dívky a zároveň něčeho v ní velmi nebezpečného, při jednoznačném neohrožení ze strany slabé ženy, v něm vyvolá pocit vznešena. Dívka se mu přiznává, že je v údolí také z důvodu spatřit strašidlo. V původním textu vydaném v časopise *Tribuna* z 25. 5. 1936 dokonce Klíma ústy ženy říká: „...co je nejkrásnější, nejcennější v tomto životě?: strašidlo, strašidlo uzřít a umřít...“ Rozmlouvají spolu o statečnosti žen, pak dívka říká, že je její život nudný a proto jej klidně vymění za možné šílenství či smrt po setkání se strašidlem. Objasní hrdinovi svůj názor na existenci strašidel, srovnává je s halucinacemi, a její názory na existenci čehokoliv se zdají

²² Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, s. 612

²³ Tamtéž, s. 613

být blízké názorům autora. Poté co se spolu, dle jedné verze, najedí a napijí, žena se rozloučí s informací, že příští měsíc přijde znovu, ale muž ať rozhodně nechodí. Jinak totiž strašidlo nemají šanci spatřit. Oba si projeví vzájemnou náklonost a žena slíbí hrdinovi, že mu napíše dopis. Hrdina však dopis marně očekává, a tak se rozhodne porušit ženin příkaz a na konci července přichází opět do údolí. I když bylo krásně, údolí ho opět vystrašilo:

„31. července byla obloha co nejjasnější; nezjevilo se mu proto údolí méně děsivým, naopak; vlídné světlo na něm ležící bylo čímsi nepřírozeným, nepřírozenost však působí strašidelně.“²⁴

Rozhodne se skrýt a ženu pozorovat, ta ho však spatří, vynadá mu, ale po roztržce s ním opět sedí a promlouvá. Rozloučí se se stejným varováním i příslibem dopisu. Když dopis opět nepříjde, muž se odebere poslední srpnový den do údolí, kde sleduje, jak jeho vytoužená žena prochází údolím. Pak když zaslechne, že ona očekávala jeho přítomnost na místě, nevydrží to a své lásce se ukáže.

„---Tu zděšeně vykřikla: „- tam – tam – vidíš jej pro boha...!“ „Kde? Koho? To strašidlo? Nevidím nic, - neboj se ničeho po mém boku, haha!“ „Musíš jej vidět, - je to on! Tváře šedivá jako myš – nevýslovně hrůzná – oči bez iridíí, zcela bílé – omdlím!“ „Nic tu není – máš jen prelud, – vstaň!“ „Musíš hledět více na pravo – už jej vidíš?“ „Nic, blázínku!“ „Ještě víc na pravo – ještě víc – blíž...“ „Ale pak musím už hledět na tvou tvář!“ „Tedy pohled? – hahaha!“ – „Co – to? Mohla tě hrůza tak znetvořit? Nejsi k poznání – stále strašnější – šedivější – mrtvolnější – tvé duhovky se rozplývají – tělo se scvrkává kvapem – ha! Strašidlo! Ty...! Byla jsi, – rozumím! – od počátku jen příšerou tohoto údolí...“²⁵

Na konci této povídky hrdina umírá v psychiatrické léčebně. Poslední scéna sice začíná mužovým hrdinstvím, kdy se snaží a chce ženu bránit, strach vedle ní necítí, strašidlo zprvu nevidí, ale pak se jeho pocit bezpečí mění v hrůzu a strach. V této scéně již o vznešenosti hovořit nemůžeme, hrdina je v přímém ohrožení života, a nejen že o něm na konci příběhu nakonec vlivem strašlivé události přijde, ale předtím zároveň ztrácí vše, na co byl pyšný. Jeho víra v racionalitu vzala díky setkání za své, hrdina na konci nepochybuje o existenci strašidla,

²⁴ Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, s. 614

²⁵ Tamtéž, s. 616

a dokonce se ho může dotknout, neboť žena/strašidlo ho před jeho naprostým zatměním myslí políbí. Je tedy pravděpodobné, že tato scéna vzbuzuje pocit vznešenosti primárně jen u čtenáře, který sice musí cítit určité obavy o hlavního hrdinu, ale díky své pozici nad knihou mu nic nehrozí a je na hony vzdálen jakémukoliv nebezpečí.

4.2 Povídka *Dobrodružství v lese*

Tato povídka byla napsána pravděpodobně někdy v letech 1906 až 1908, nicméně za Klímova života nebyla nikdy vydána. Publikována je až v roce 1932 ve svazku *Slavná Nemesis* pod názvem *Cestuje do města D.* (dle první věty povídky) ač je název zmíněn na dvou místech v rámci rukopisu, i když ve zkrácené verzi *Dobrodruž v lese*.

Povídka se odehrává na konci října, začíná ve vesnici M kam cestou do města D. dorazí vypravěč. Je krásný, bezmračný den a mezi vesnicí a městem, kam míří hlavní hrdina, se rozprostírá hluboký, ohromný les. V hostinci se dotazuje, jak nejrychleji je možné dojít do města D. a hostinský mu řekne, že nejkratší je cesta právě tímto lesem. Ale jednoznačně mu doporučí využít služeb průvodce, protože les je nesmírně složité projít díky velkému množství křižovatek. Vypravěč ale sám sobě v orientaci věří, prohlašuje, že prošel mnoho hustších lesů, a tak se mu hostinský snaží cestu alespoň popsat. U tohoto líčení se zmíní o nějakém tajemství, které ho v lese může potkat. Ale kvůli obavě z toho, že by mu hrdina nevěřil a vysmál se mu, nepouští se do větších podrobností. Hrdina tedy v deset hodin dopoledne vyráží na cestu. Když dojde k lesu, sluneční svit náhle jako by pohasl a hrdina již cítí neklid. Jen chvíli mu hlavou proběhne možnost les obejít, ale tu potlačí a vstoupí do lesního šera. Podle napsaných poznámek hodinu kráčí bez problémů, nebe se stále více zatahuje a hrdina se dostává do jakéhosi transu:

„Snění mé stávalo se stále hlubším; zašlé časy vstávaly z mrtvých, žil jsem v nich jako v přítomnosti, ztrácel smysl pro to, co mne obklopovalo, necítil chvílemi ani své tělo.. Jak dlouho tento stav trval?“²⁶

V tomto stavu dochází na lávku přes bystřinu, o které se v návodu od hostinského nepíše:

„Pocit, který se mne zmocnil, byl prašeredný, hyperbolický. „Jsem ztracen!“ tato směšná myšlenky vynořila se ve mně.

---

²⁶ Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, s. 413

„Nějaká příšerná moc drží mne ve svých spárech – ona zatměla slunce při vstupu do tohoto lesa, ona hodila na mne osudné zasnění, ona mne zničí.“ Napadla mne záhadná slova mého rádce...“²⁷

Hrdina začíná cítit strach, pocit vznešenosti je vzdálenější, ale pokud se na tuto scénu podíváme blíže, jistě je přítomen. Hrdina má obavu ze ztracení se, tuto skutečnost ale nevidí ve svém selhání, nebo v selhání návodu od hostinského. Objevuje se zde důvod mnohem méně prozaičtější, motiv nějaké nadpřirozené síly, která ho mate, která ho uvádí do jakéhosi snového stavu, ve kterém i čas plyne jinak. Strach se ztrácí, protože opět vyvstává pocit nadřazenosti tomuto stavu, pocit z řešitelnosti problému a tím pocit bezpečí.

„Ale vzmužil jsem se hned. „Vždyť mohu jít nazpět a brzo octnu se v místech, o nichž mé záznamy mluví!“ Tak řekl jsem si, zasmál se a spěchal nazpět.“²⁸

Vypravěč tedy obrací své kroky a míří nazpět ve snaze objevit některé místo označené v návodu od hostinského. To se mu však nedaří, a tak se vrací na původní křižovátku a tady se rozhoduje, jestli bude pokračovat rovně a bude doufat ve správný směr, nebo se pokusí najít nějaké známé místo. Přesvědčen o tom, že dnes nemá šťastný den a jednoznačně by skončil na severní, velmi vzdálené straně lesa, rozhoduje se pro druhou alternativu. Do toho začíná pršet a představa noci strávené v hustém, deštěm prosáklém lese hrdinu děsí. Vyrazí tedy a hledá známá místa. To se mu však přes veškeré pokusy nedaří, a tak nakonec rozezlen vyráží jedním směrem. Po půl hodině chůze se vztek rozplývá a opět vypravěč má jisté obavy. Proto dokonce začíná volat o pomoc. Po chvíli volání se mu ozve mužský hlas a objeví se postava.

„Neznámý byl mužem v prostředním věku. Tmavý polo městský polo vesnický oděv kryl jeho údy. Bledá tvář obrostlá byla černými vlasy a vousy; něco děsivého leželo v jejich ztrnulých, zlověstných tazích.. Temné oči měly cosi mrtvolně ztrnulého a spolu divokého. Celek působil silným, narkotizujícím dojmem, jakého jsem snad neměl v přítomnosti žádného člověka. Stále hleděl na mne nehybně, beze slova.“²⁹

Hlavní hrdina, stejně jako hrdina prvně popisované povídky, se ocitá v rozporu mezi dvěma pocity. Jistě je šťasten, že v situaci, kdy se zcela jednoznačně ztratil v obrovském lese, potkává

²⁷ Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, s. 413

²⁸ Tamtéž

²⁹ Tamtéž, s. 415

člověka, který mu bude snad schopen a ochoten pomoci, ale zároveň cítí nějaký nedefinovatelný strach z tohoto muže. Cítí, jako by nebyl z tohoto světa, je k němu přitahován a odpuzován najednou. Přes určité podivnosti v konverzaci mu vylíčí svou situaci a v tu chvíli si všimne, že les je blízko jejich místa setkání světlejší, že končí. Muž mu vysvětlí, že se jedná jen o větší mýtinu a že vypravěč skutečně směřuje na nejhorší možnou stranu, na severní, kde kromě rozlehlého lesa se nachází strže a skály ve kterých by si hrdina mohl ve tmě zlomit vaz. Muž tedy nabízí vypravěči, že ho z lesa vyprovodí. Ten si chce zkontrolovat, na základě divného pocitu z mužova chování a vzezření, blízkou mýtinu, muž ho ale v tu chvíli opouští a odchází. Vypravěč se nakonec rozhodne mu věřit a spěchá za ním. Ale prapodivný pocit z muže je stále přítomný.

„Sotva octl jsem se za ním a hleděl na jeho černá záda, opustila mne zase srdnatost.. Něco těžkého, příšerného lehalo na mne a mátlo mé myšlení.“³⁰

Muž vodí vypravěče po lese až do soumraku, kdy mu oznámí, že se jejich cesty tady rozcházejí. Posílá ho ne jednu stranu, on sám jde na druhou. Vypravěč, ač v pochybách nad chováním jeho průvodce, ho poslechne a vydá se svou cestou. Když přelézá plot, o kterém mu muž řekl, zmocní se ho opět podivný pocit:

„Kráčím dále, po cestě stále blátivější, že div jsem boty v ní nenechal.. Ale tu počal nový, divný strach ve mně se probouzet.. Byl velmi nejasný, ale stejně intensivní.. Konečně stáhl mně hrdlo, zvolnil krok..
„Bože, co se to se mnou dělo? Přijde teď to hrozné, co věštilo mně zatmění slunce.“³¹

Hrdina je v rozporu sám se sebou, jistě že cítí strach, ale ve stejné chvíli cítí i naději získanou domnělým věděním, jakou cestou se má dát. A tuto naději ještě znásobí zvuk zvonu, klekání, které v tuto chvíli uslyší. Slyší ho ale z druhé strany, než kam ho poslal tajemný muž. Nedbá už ale jeho rady a rozběhne se na stranu, odkud zní kostelní zvon. V tu chvíli za sebou slyší nejen kroky, ale i mužův hlas, který se nejdříve snaží ho varovat, že běží chybným směrem, směrem k záhubě, pak mu nadává, a nakonec se změní v děsný, nelidský smích. Po chvilce dobíhá vypravěč mezi chalupy malé vesničky, v místní hospodě se ubytuje a tam mu oznámí,

³⁰ Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, s. 416

³¹ Tamtéž, s. 418

že celý den bloudil na stejné straně lesa, jako je vesnice M kde svou cestu ráno zahájil. Po líčení svého celodenního utrpení se dozvídá, jak blízko byl smrti.

„Byl to lesní duch – nebo umrlec – nebo ďábel sám! Každý říká něco jiného – ale člověk to není – Zjevuje se v lese zabloudilým pocestným, asi tak jednou za pět let, od nepaměti lidské. Vždy na podzim, když po jasném dopoledni zatmí, se slunce strhne se vítr a děšť...Vodí lidi dlouho sem tam, konečně zavede je do močálu, kde obyčejně vezmou za své.“³²

Opakuje se tedy stejná situace hlavního hrdiny jako v případě první povídky. Tentokrát bez milostného pnutí mezi protagonisty příběhu, ale opět jde o setkání mezi dvěma světy – světem realismu a pragmatismu a světem mystickým. V této povídce je mnohem více zastoupený pocit strachu než v první, ale stále je v ní působné vědomí hlavního hrdiny o racionalitě světa a víra ve vlastní schopnosti, které v něm vyvolávají pocit bezpečí. Proto i tento hrdina zpočátku necítí přímý strach, ale je na kraji pocitu vznešenosti.

4.3 Novela Slavná Nemesis

První rukopisné záznamy fragmentů jedné z nejznámějších prací Ladislava Klímy pocházejí z roku 1919. Tyto části pak Klíma přepracuje v roce 1926 a vychází ve sbírce *Slavná Nemesis a jiné prózy* v roce 1932. Tato práce vychází a pracuje s původní, nepřepřacovanou verzí. Jedná se o rozsáhlou novelu ve stylu ghost stories, nicméně se silným filosofickým přesahem. Novela má autobiografické prvky, hlavní hrdina této práce má blízko k myšlení a názorům samotného autora a velmi důležitou roli v této práci hraje motiv hor a propasti. Podle polské bohemistky Kamily Woźniak používá Klíma tento motiv jako vyjádření snahy dosáhnout jiné formy vědomí:

„Tento motiv, motiv dosažení vyšších sfér vědomí, se v tvorbě Ladislava Klímy často projevuje také symbolickým skokem do propasti, která je symbolem nevědomí, a skok do ní, nebo také přes ní, znamená překročení hranic vlastního jsoucna. Jde tedy o dosažení Plnosti, zakončení procesu vlastní individualizace.“³³

³² Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, s. 419

³³ Gilk Erik, Hrabal, Jiří, *Věčnost není děravá kapsa, aby se z ní něco ztratilo Soubor studií věnovaných Ladislavu Klímovi*, Woźniak, Kamila, *Tělo trpící, tělo píšící*, revue Aluze, 2010 s. 46

Příběh sám začíná v alpském městečku, kterým projíždí hlavní hrdina Sider (z latinského slovesa *siderari* – podlehnout neblahému vlivu hvězd). Sider je krásou tohoto městečka tak okouzlen, že v něm zůstane tři dny. Už v té chvíli on sám cítí jistou nepatřičnost, něco, co není zcela obvyklým pocitem. Je okouzlen krásou, ale zároveň cítí i cosi temného.

„Dosud nepoznaný, poetický lesk obléval stále jeho duši, proti vůli vytryskovaly z ní stále a stále mohutné, nejdívnější pocity, nejasné sice, ale právě tím nesmírně dráždivé; často zdálo se mu, že již již musí se mu jádro těchto tuch vyloupnout, – ale v tom okamžiku zmizely mu již a z dálky jakby zněl posměšný smích.. Byl opojen celým světem, jsoucnost byla mu milenkou, písně z nitra tryskaly i v noci líbaly jej čarovné sny.. A přece bylo ve všem tom cosi temně děsivého; ne zřejmě, - jen v nejhlubší hloubi měl pocit pocitu, jakoby pod vši tou září zela propast, zářná propast...“³⁴

Sider tedy slovy Klímy jsoucnost pojímá jako milenkou, žije naplno v daném okamžiku, avšak pode vším tuší propast, která ho sice děsí, ale přesto ji charakterizuje jako zářnou. Jde o předtuchu přerodu do jiného stavu bytí? Na základě Klímovi metafory s propastí se toto dá předpokládat. Sider je v tomto okamžiku okouzlen, omámen pocitem, ve kterém je oblažen svým možným božským osudem, nicméně i v tuto chvíli se objevuje hrůza z neznámého, nepoznaného. A rovněž z fyzického světa stále pociťoval onu prapodivnou, nevysvětlitelnou nepatřičnost, něco, co mu přinášelo pro něj těžko pochopitelné pocity.

„Pohledy na ohromné, ledovci zjasněné hory kolkol – na stezky k nim se plazící, na jednotlivé budovy městečky rozžehovaly v něm sice záračné blesky nestvůrných, zářně temných pocitů; ale tázat se musel vždy: není to na konec v první řadě jen mé vnitro přeplněné světlem, které vrhá paprsky své na věci tyto. Aby pak reflexy jejich, jako zdánlivě cizí majetek, zase do mateřského všelůna svého vsála?“³⁵

Sider sice svět chápe jako vnější, ale přitom si klade otázku, jestli on sám nedává tomuto světu smysl, jestli výsledný zjev vnějšího světa není reflexí jeho vlastní vůle. Tyto myšlenky samy o sobě musí hrdinovi přinést povznášející pocit, pocit maximálního vlivu na možný vnější svět. Jelikož se v něm však vynořují jen na tomto místě, rozhodne se, že pokud to bude možné, do městečka se vrátí a usadí se tam.

---

³⁴ Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, s. 628

³⁵ Tamtéž

Když je Siderovi 28, tak se vydává zpátky do horského městečka. Snad kvůli velikým očekáváním a rovněž nevlídnému počasí se pocity z minulého pobytu neobjevují a on je tím značně zklamán. Po měsíci, který převážně kvůli špatnému počasí tráví v hotelovém pokoji, se rozhodne městečko opustit. Poslední den, před odjezdem, vyrazí na procházku. Ošklivé počasí se střídá s krátkými okamžiky slunečného svitu, Sider ale ve vcelku mrzuté náladě po půl hodině obrací své kroky a vrací se zpět do hotelu. Na cestě potká dvě mladé krásné dámy a v jedné z nich poznává ženu, o které se mu často zdá, dokonce měl již v životě několikrát pocit, že ji viděl i ve dne. V šoku z tohoto setkání nejdříve málem omdlí, a pak před nimi uteče do městečka.

„V celém životě nebylo mu tak podivně, tak sladce, tak děsivě v duši. Druhá dáma byla úplně, úplně vidinou jeho, tak jakby fantasma jeho bylo se přeměnilo v hallucinaci.“³⁶

I tato próza je tedy provázena setkáním hrdiny s femme fatale jeho života. Sider však cítí, že s objektem jeho touhy není vše v naprostém pořádku.

„Ale jaký to tajný děs jako základní bas doprovázel stále zpěv jeho duše?... Ale nic nepůsobí v hudbě mohutněji, než mocné černé basové tony, nic ve světě krásnějšího nad hrůzu –“³⁷

Stejný motiv spojení fascinace krásou a zároveň tušením něčeho vysoce temného použil Klíma už v povídce Hledání strašidla. Tento rozpor mezi pocitem zamilování, lásky, poblouznění a zároveň neracionálním děsem ze stejného objektu nemůže být ničím jiným než zvláštním pocitem vznešenosti. Bezpečí hlavnímu hrdinovi dopřává pocit nesmyslnosti tohoto rozporu, v případě Sidera možná už i dokonce pocit vlastní nadřazenosti celé situaci – pokud sám o sobě dokáže již uvažovat jako o někom, kdo vnějšímu světu dává smysl, jak moc je důležitý jeho strach z krásné osoby? Sider nakonec městečko neopouští a snaží se krásné cizinky objevit. Setkají se jednou v zahradní restauraci, Sider si všimne, že u ostatních hostů tato dvojice vyvolá určité lehce ustrašené chování, ale opět dámy svých snů neosloví. Pak je nucen z nějakých blíže nespecifikovaných důvodů městečko opustit a v den odjezdu zažije velmi podobný pocit, který zažívá při setkání se s dámou, při pohledu z okna na horu, která se jmenuje Jelení Hlava:

---

³⁶ Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, s. 630

³⁷ Tamtéž

„Hora, jejíž zalesněné úpatí sahalo až k oné restauraci, hora, kterou ze všech okolních nejvíce miloval, která nejpodivnější pocity z duše jeho vždy vyluzovala, – kterou před několika dny skoro až k ledovci jejímu slezl. Hleděl na ni dlouho, louče se..,-tu sebou trhl.

Ve výšce asi 900m užíval dvě tečky, červenou jednu, druhou zelenou. A červeně byla tenkrát v podvečer hlavní, zeleně druhá dáma oděna.. Zimničně uchopil kukátko. Byly to dámy.. Pohybovaly se pomalu – vzhůru..“³⁸

Oba objekty, které u Sidera vzbuzují pocit vznešenosti, dáma i hora jsou najednou spojeny v jedno. Sider odkládá odjezd (ač mu s největší pravděpodobností z toho plynou nějaké velké problémy) a vydává se za ženami na horu. Pronásleduje je a asi v půlce výstupu vidí, jak druhá z žen rychle sestupuje z hory. Má pocit, že ho tato žena chce odradit od další cesty, ale on neposlechne, a i když se počasí rychle zhoršuje, pronásleduje svou vysněnou dívku. Sleduje ji až pod vrchol, kde úzká stezka končí a Sider by byl, kvůli další cestě, nucen přeskočit hlubokou propast. Po chvíli rozmyšlení to vzdává a odchází. V tu chvíli ho žena, která propast nějakým způsobem překonala, slovně napadne a vynadá mu do zbabělců. Zdrcený Sider následující den opouští městečko, vinou toho, že neodjel včas, přichází o své jmění a je nucen začít pracovat. Několikrát chce městečko navštívit, ale nedaří se mu to.

Příběh se poté posouvá v čase o 11 let, Siderovi je 39 a žije v blíže nespecifikovaném velkoměstě. Stále sní o své vyvolené ženě, v myšlenkách se neustále vrací do alpského městečka. Několikrát se mu zdá, že ženinu tvář vidí i na ulicích velkoměsta a vždy ho tato příhoda nesmírně rozruší. Pohybuje se, jak je u Klímy zvykem, na pomezí reality a snu, netuší, jestli ženu potkal skutečně, či je to jen jeho halucinace. Stává se představou ženy posedlý, nedokáže myslet na nic jiného, a tak se rozhoduje, že odjede do Alp a doufá, že ji tam potká. Těsně před odjezdem svou milenkou opět vidí, ta kráčí ulicí, a dokonce mluví se strážníkem. Sider tedy předpokládá, že se nemůže jednat o jeho představu a od strážníka zjistí, že se žena doptává na nějakou ulici. Vydá se do ní a u všech domů zjišťuje, jestli tam jeho dáma nebydlí. Jediná známka její přítomnosti se mu ukáže ve starém, polorozpadlém domě na konci ulice. Když tam poprvé vstoupí, vidí svou milou ležet celou zkrvavenou, polámanou a když ji chce zachránit, zjistí, že to je asi nějaký sen. Když se tam potom ve dne vrátí, objeví v domě hrozivou stařenu, která mu sdělí, že dáma u ní týden bydlela a že mu tam nechala psaníčko. V něm jej žádá o schůzku v Alpách, v červnu a čtenář se dozvídá ženino jméno, Stella (latinsky hvězda).

---

³⁸ Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, s. 632

Při rozhovoru se stařenou Klíma čtenáři předkládá to, jakým způsobem je Sider rozkročen nad světy – stařena mu potvrzuje, že ho Stella nejen miluje, ale i se mu chce z nějakého důvodu mstít. Že skutečně bydlela v pokoji, kdy ji Sider viděl rozbitou padajícími kameny, ale že již jsou odklizeny a ona odjela. A Že Sider je ve stavu snění, ale zároveň že využívá svůj rozum. V této části novely Sider prožívá spíše stavy strachu a zmatení, vznešenost zde chybí.

Na začátku dalšího textu odjíždí Sider do městečka, kam přijede v půlce května. Již při příjezdu zažívá nepříjemný pocit – mísí se mu s pocitem očekávání ze setkání se Stellou.

„A byl to jeden z těch příšerných jarních dnů, kde celá obloha zakryta je jednotvárným stratem, ne dost hustým, aby slunce zakryl, ne dost řídkým, aby ponechal mu třeba matnou, přece veselou zářnost. Dusilo se v něm jako pavouk ve své pavučině. Nebe poušť, země, nepopsatelně příšerně zbarvená, vše mrtvě slavnostní, vše dusící.“³⁹

Sider zažívá opět pocit rozpolcenosti – nejen vnímaná podivná denní atmosféra proti očekávanému setkání, ale i v rámci tohoto dne vnímá určité rozpory – den je to sice jarní, který bývá prosycen čerstvým a voňavým vzduchem, kdy už světlo nabývá síly, ale v tomto případě je světlo jaksi utlumeno podivně nedokončenými mraky a celá atmosféra dne, i přes svou částečnou slavnostnost, je bezbarvá, dusící. Snaží se zahnat pochyby spánkem, procházkou, čtením, ale nakonec se mu podaří jenom se opít. V této opilosti se prochází městečkem a náhle spatří dům, který viděl ve velkoměstě a kde hovořil se stařenou. Situace se opakuje, opět vstoupí do domu, a zde se setkává se stařenou z velkoměsta, ještě více zestárlou, slepou a nemohoucí. Ta ho proklíná za to, že zabil její dceru a umírá. Sider utíká zpět do hotelu, již nevěří tomu, že se pohybuje ve skutečném světě.

„Krásné to vše a stále krásnější!“ zachechtal se šíleně..“Ne-ne, všechno je jen můj dlouhý sen! Od té doby, co poprvé jsem do prokletého města tohoto vkročil, sním stále jen..“⁴⁰

V následující části textu Klíma pocitu vznešena nevyžívá, proto se omezím jen na krátké shrnutí. Sider se po útěku z městečka setkává se společnicí Stelly, označenou jako paní S., která žije v sanatoriu pro choromyslné. Ta mu vypráví její příběh setkání se Stellou, označuje ji jako ducha Jelení Hlavy a tvrdí, že právě ona ji dohnala až do tohoto ústavu. Sider se odstěhuje do

³⁹ Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, s. 641

⁴⁰ Tamtéž, s. 642

dalšího města, a i přes snahu opustit posedlost Stellou a proniknout do tajů filosofie se mu to nedaří a jeho touha ho za dva a půl roku po rozmluvě se Stellinou společnicí opět přivede do malého alpského městečka. Po nějaké době ho paní S. navštíví, při svém útěku ze sanatoria. Nenávistně odvolá to co řekla, potvrdí Siderovi skutečnost že Stella je skutečná, existující žena, že za přízrak považuje jeho a ve chvíli kdy pro ni přijdou zřízenci sanatoria, spáchá sebevraždu. Siderovi následující dny a měsíce jsou ve znamení života na rozhraní mezi skutečností a snem. Neví, kde přesně se nachází, co lze považovat za skutečné a co ne. Navštěvuje oba domy, kde se setkal se stařenami, oba jsou nějakou katastrofou zničeny. V polosnu se setkává s přízrakem své milenky.

„Dotkl se ramena jejího... Neskonala, propastná slast jím projela. A ona povznesla tvář a mokré oči spočinuly ve zracích jeho, - tak dlouze, tak dlouze jako tenkrát na zahradě. A v porvalu nejvyšší lásky klekl před ní a vnořil tvář svou do klínu jejího. A ona padla tváří na zem a hlasitě se rozeštkala, - neskonalou bolestí, neskonalou láskou, cítil.. A on sám neskonalou láskou, neskonalou bolestí, neskonalou slastí byl náhle zasažen a vše se kol něho rozplývalo..“⁴¹

V této ukázce je velmi silně a explicitně vyjádřena rozpolcenost, rozervanost a zmatení Siderovo. Bolest je spojována s láskou, slastí a takřka erotický výjev je vyprávěn skoro až biblickými obraty. Zde se nejspíš nedá mluvit o vznešenosti na straně protagonistů, ale čtenář v této scéně tento pocit zažít může. Z bezpečí své pozice shlíží na spojení bolesti a lásky, fyzické touhy a vzájemného zbožštění obou protagonistů.

Sider odjíždí do městečka a už při příchodu cítí, že jeho návštěva bude osudová.

„Nebyla radost tím méně veselost v této náladě, byla v ní bolest i hrůza, - ale taková, která se ve slavném, těžkém smíření objímá... Velebně táhly duši stíny neznámé známé, velebné melodie, - pohřební pochod, který je dithyrambem Znovuzrození.“⁴²

Sider je naplněn rozporupnými pocity, je šťastný, že je zpět v Alpách a zároveň ponořen v bolesti nad tou samou skutečností. A už tuší, že je něco většího, něco, co výrazně přesahuje nejen jeho tělesnost, ale i jeho duši. Něco, co požaduje znovuzrození, nějaký „skok do propasti“. Ráno, když přistoupí k oknu, podívá se na Jelení Hlavu a v dálce vidí dvě tečky,

⁴¹ Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, s. 651

⁴² Tamtéž

stejně jako před lety, kdy Stellu a paní S pronásledoval. Již ho ani nepřekvapí, že se Stellou kráčí žena, která je zcela evidentně mrtvá a vydává se za nimi. Opět se ocitá na pomezí mezi snem a realitou, paní S k němu přibíhá, líbá ho, a následně posílá nahoru, za Stellou.

„Pokynula znovu velitelsky vzhůru a spěchala dolů. Ale když se Sider za několik okamžiků ohlédl, – nespátl ji už...

„Strašlivě vznešené!“ šeptal si a zuby mu zadrkotaly vznešenou hrůzou.“⁴³

Jistě by bylo chybou neuvést tuto ukázkou, kde Klíma přímo hovoří o pocitu vznešenosti u hlavního hrdiny. Sider si je v tuto chvíli jist, že paní S. již není mezi živými, její přítomnost a následné okamžité zmizení v něm vyvolá pocit hrůzy, který je zesílen ještě tím, že od něj přízrak či duch paní S něco požaduje, někam ho posílá. Jejím odchodem pro něj však okamžité nebezpečí z její strany pomíjí a on navíc cítí, že všechny tyto podivné události se dějí jen kvůli němu a možná i kvůli tomu, aby se povznesl na vyšší úroveň. Pokračuje tedy dál, až k propasti na cestičce, kde již na něj čeká Stella a opět očekává jeho skok.

„A za ní stála ona. Jen dvacet kroků od něho. Jasně rozeznával její čarovnou tvář – a její oči, neskonalou láskou a něžností se lesknoucí – Rozpjala zase náruč – Ještě jeden blesk děsu.. Každá vteřina váhání může zde zničit vše! Buď pravá, blesková statečnost – nebo úplná zbabělost.. A znovu popatřil v nebe a – skočil....“⁴⁴

Sider zakouší nesmírně intenzivní pocit, kdy na jedné straně cítí strach ze skoku, na druhé strach ze ztráty Stelly. Ve stejnou chvíli ale již přesně neví, jestli stojí na straně reality světa, nebo nějakého snového obrazu. Skočí, ale neudrží se a spadne do propasti. Leží, umírá v nějaké propadlině a vidí kosti, u kterých leží i medailon, který nosí Stella. V tu chvíli se rozpomíná, že kdysi, v jiném životě se stal důvodem její násilné smrti. Zároveň s ní utýral i její sestru, v které poznal paní S. Celý příběh je tedy příběhem pomsty ducha hory nad krutým šlechticem. Avšak ve smrti nacházejí všichni tři odpuštění a slévají se v jednu bytost.

Tato novela, kde je pocit vznešenosti využíváným prostředkem, má silný přesah do filosofického myšlení Ladislava Klímy a je historicky jednou ze stěžejních prací autora. Díky tápání jejího hrdiny mezi snem a realitou je ale pocit vznešenosti mnohdy těžko odhalitelný, jako by se v rámci textu nacházel všude a zároveň nikde. Hrdinova tenze způsobená nejistotou jeho

⁴³ Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, s. 655

⁴⁴ Tamtéž

vlastní existence se zde často dostává do spojení s reálnými obrazy života, a právě tyto konfrontace jsou mnohdy zdrojem pocitu vznešena.

4.4 Povídka *V létě 19..*

Tato povídka, napsaná Klímou v roce 1913 a poprvé vydána opět ve sbírce *Slavná Nemesis* pod názvem *V létě 1902* je krásným příkladem příběhu setkání hlavního hrdiny s femme fatale. Stejně jako v minulých případech jsou věci jinak, než se zdají být.

Příběh začíná pravděpodobně v roce 1902 (Klíma tento označený letopočet v roce 1920 opravuje, škrtná a neupřesňuje více) líčením soudního procesu se slečnou Sentou G. Tato žena je obviněna z vraždy své mladé přítelkyně, s největší pravděpodobností se jedná o vraždu z vilnosti. Senta je, ač není dostatek důkazů, odsouzena k smrti. Jako důvod tohoto odsouzení Klíma uvádí:

„...dojem, jímž působila démonická, zarážející tvář její a její hrdé, chladné, ve vši obvyklé soumisnosti obžalovaných prosté počínání...“⁴⁵

Nicméně je jí nakonec trest zmírněn na 20 let ve vězení.

Hlavní hrdina (příběh je vyprávěn z jeho pozice) bydlí v tu dobu v Neapoli a o casu se zajímá hlavně z důvodu, že je Sentou uhranut a cítí s ní určité zvláštní, nezemské spojení, snad i kvůli tomu, že i vypravěč cítí jisté zločinecké sklony.

„Ale hlavní příčinou bylo zajisté ještě něco nevysvětlitelného, telephatická sympathie duší.. Vždyť nejdříve, v podobných případech, cítil jsem k ženě teplý zájem, ale nikdy dosud cit tak silný, záhadně téměř z ničeho povstávající.“⁴⁶

Oba protagonisté jsou tedy lidmi, kteří cítí určitou odlišnost, speciálnost oproti běžné lidské populaci. Hlavní hrdina tuto tezi přímo vysloví, u Senty se toto spíše dá tušit – vedle vraždy jde ještě o její předpokládaný lesbický vztah, který v rámci společnosti na přelomu století jistě nebyl něčím zcela běžným. Hrdina k ní cítí něco i přesto, že nejdříve ani nezná její fyzickou podobu. Ale poté, co je v novinách uveřejněn její portrét se mu city k odsouzené ještě více

⁴⁵ Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, s. 421

⁴⁶ Tamtéž

prohloubí. Vypravěč je jí okouzlen, a vyvolává v něm, soudě dle popisu, neuvěřitelně rozporuplné pocity.

„Byla to tvář dívky as 22leté, dokonale krásných tahů, římských, až na to, že linula se z nich nanejvýš dráždící teplota passivity a srdce, římskému typu cizí. Ó jak čarovně snoubila se v nich s výrazem síly, čistě ženské, té neskonale dojemné, čarovné ženské síly! Jaká dno duše roztrásající tajemnost trpění lila se sladce mocně ze zázračných sametových očí – tak unyle a přece pevně, časem, jak zdálo se, ohnivě a přímo divoce planoucích!“⁴⁷

Hrdina zcela jasně pociťuje něco, co není v té osobě lidské, cosi, co ho zároveň mocně přitahuje, ale přitom přináší strach, obavy. Jak někdo může být zároveň hrdým římským typem, vyšším člověkem, a zároveň vyzařovat pasivitu? Jak může mít divoce planoucí oči a zároveň unylý pohled? I přesto že ji zná pouze z obrázku v novinách, zamiluje si odsouzenou tak, jak se může někdo zamilovat do ženy, kterou potká osobně. V noci se mu o ní zdají sny, dokonce i ve dne o ní mívá halucinace. A zde Klíma upozorňuje na to, že hrdina vypravěč si může pomocí těchto halucinací uvědomit své vlastní postavení ve světě, a to svou pozici božství.

„A i v bdění měl jsem často illusi, že za mnou stojí, že proti mně sedí, hallucinačně skoro slyšel jsem dvakrát její šepot, – jednou slova: „Ó tebe miluju. Ty’s volný jako já! Ne otrocky statečný, jako všichni ti „rytířští“ mužové – ne! Samostatný, proti celé společnosti, ty’s Bůh!“⁴⁸

Vypravěč uvažuje o návštěvě města V. kde je Senta vězněna, ale vždy z toho nějakým způsobem sejde až nakonec vášeň ne zcela, ale významně vychládá. Po pěti letech se hrdina stěhuje do nejmenovaného, většího města, kde je okouzlen především místním lesem. Les je v tuto chvíli líčen jako krásné, klidné místo, bez skvmy jakéhokoliv děsu či strachu. Ale přece jen hrdina cítí při pohledu na něj cosi neobvyklého:

„Již značná blízkost lesa u většího města má v sobě cosi poetického; ale tento les byl mimo to tak krásný, lahodný, zvláštní! Nebudu tento dojem svůj blíže líčit, podotýkám

---

⁴⁷ Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, s. 421

⁴⁸ Tamtéž, s. 422

jen, že doprovázela jej v mysli mé zcela nevyslovitelná kouzelná nálada, vyvírající snad z bůh ví jakých snových nebo praegenitálních vzpomínek..⁴⁹

Vypravěč se dívá na les, a kromě povznášejícího pocitu z krásy cítí i určitou zvláštnost, něco, co nemůže přesně určit. I při pohledu na les nic nekazí překrásný den v červnovém odpoledni. Jde lesem, užívá se jeho krásy ale přeci, něco nepatřičného pociťovat začíná:

„A stále více dopadalo na mne něco poetického, něco propastného, něco jemně si podmaňujícího—...“⁵⁰

Opět se objevuje motiv propasti jako předělu v životě člověka, jako něčeho, co člověku život změní od naprostých základů. V tuto chvíli pociťuje již vznešenost ze situace, kdy stojí na kraji (ač zatím pouze instinktivně, nejsou žádné konkrétní indicie toho, že by ho něco ohrožovalo) životní změny, předělu, propasti. Ale ještě stále se nachází v bezpečí sluncem prozářeného lesa, kousek od svého domova. Po dlouhé době začíná myslet na Sentu a tyto myšlenky v něm vyvolají další rozporuplné pocity, tentokrát týkající se jeho vnímání tehdejšího letního času. Znovu cítí ty podivné rozpory mezi náladami těch chvil.

„Zas oživaly všechny jednotlivosti onoho zázračného léta, jakby z hrobu vyvolané kouzelným dechem jejího jména: zase spala na zahradách tichá zář slunce, jiná než záře všech jiných let, dýšící všemi vůněmi a tušenými a tajemstvími; zase s křikem vzbouzely se v duši všechny tehdejší vůně, – ty nejtajemnější vůně léta, mnohem hlubší a čarovnější, než jarní – a slévaly se mysticky v jedno s čarodějkou, která jim vdechla hlubší duši.. Zase divem překlopil se nazpět kus minulosti, zazářil tu jako skutečný, ale kouzelnější, svítivější, hroznější – a duše má zachvěla se nejsladší ze všech hrůz: hrůzou minulosti, času, Živého-Mrtvého – propasti Všetajemství.“⁵¹

Vypravěč se topí v nostalgickém vzpomínání, ale opět cítí i negativní podtón svých vzpomínek. Jsou sice spojené s létem, s jeho vůněmi a sluneční náladou, ale rozhodně se nejedná o rozesmátý letní den, o sluncem prozářené chvílky, už teď je i svit vnímán jako něco, na jehož konci nemusí být radost, nemusí být vzpomínka, ač se na první pohled zdá, silně pozitivní. Podivné temné podtóny jsou z tohoto popisu jasně patrné. Jedná se tedy o pohled do krásné

⁴⁹ Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, s. 422

⁵⁰ Tamtéž, s. 423

⁵¹ Tamtéž

minulosti, ve které se ale rovněž skrývá něco temného, a touto temnotou se zdá být vzpomínka na Sentu.

„A fantazie přikouzlila k němu hned bílý oděv na svůdném, vysokém štíhlém těle, – viděl jsem ji celou v duši tak nevýslovně jasně, že až se mně vše v ní zatemnilo, – nebeský – hrozný okamžik – nevím co se v tu chvíli vlastně se mnou dělo –
– ale rázem spatřil jsem ji očima, 10 kroků před sebou, z hustého nitra skupiny stromů se vynořivši.

Byla to její bledá, kouzelná tvář! Zcela! Byl to tentýž liliový oděv, který jsem právě v obraznosti zřel! Kráčela úzkou pěšinou ke mně.

Co jsem hlavně cítil, – bylo leknutí, byla i jistá hrůza. Myslím, že nepochyboval jsem, že to přízrak, možno-li mluvit o nepochybování ve stavu šíleného zmatení.⁵²

Vypravěč uvidí Sentu, a protože je mu na první pohled jasné, že se jedná o přízrak, vedle radosti ze spatření své milé cítí z tohoto setkání i hrůzu. Zcela jednoznačně se dostává pocit vznešenosti – na jedné straně hrůza ze setkání s něčím nepřírodným, na druhé straně nadšení z téhož, navíc v bezpečném území jeho oblíbeného lesa, za plného světla, při uvědomění si své nadřazenosti jako člověka. Stejně jako Sider ze *Slavné Nemesis* i vypravěč otálí s oslovením Senty, ta mu mizí v lese a on po chvíli váhání se vydá za ní. Les se mu však v této chvíli zdá hrozivým, dusí jej a on nakonec se strachem vybíhá ven, do polí. V této chvíli mu připadají jeho pocity jako příliš intenzivní, než aby šlo o zjevení, aby šlo o přízrak. Začíná tedy věřit tomu, že potkal skutečně jeho milovanou dívku a touha po ní u něj narůstá.

Další den se tedy vydává opět na místo setkání. Den již není tak světlý, slunce ten den nesvítí. Ve chvíli, kdy se ocitne v údolí, kde předtím uviděl Sentu, zmítá jím silný pocit hrůzy, který je ale spojen s touhou uvidět ji znovu. Chvíli se mu zdá, že ji vidí, ale jedná se jen o mlhu. Pak však mlha nabývá lidských kontur.

„Asi třicet kroků přede mnou stála v mlze bílá postava.. Viděl jsem, jak rozpínala páže.. Dodav si náhle odvahy vrhl jsem se v před.. Ale ruce se počaly rozplývat, postava znetvořovat, na stranu klonit – ne, zas to nebyla Ona.. Prošel jsem jejím tělem, - ale co jsem to v duši zaslechl? Nejtajemnější výkřik lásky, touhy, bolu něčeho mimo mne ve

---

⁵² Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, s. 423-424

mně – a já cítil jasně, jakoby ubohá krásná duše Senty, obletující mne, toužila se zjevit, obejmout mne, snažila se zoufale nabýt těla – ale nemohla –“⁵³

Hrdina je v této chvíli zároveň zmítán strachem z podivné situace na tajemném, mlžném místě, zároveň touží po zjevení své vysněné milenky, svého duševního souputníka. Je si jistý vzájemným citem mezi sebou a přízrakem – má za to, že mu Senta nebude chtít ublížit, ba naopak, že se snaží zhmotnit z lásky k němu, a tento dojem v něm vyvolává pocit jisté vznešenosti. Brzy však magická chvíle skončí, hrdina odchází domů a slibuje si, že místo bude navštěvovat po celý rok každý den.

Další den pak v bujaré náladě, povznesen, dokonce bez tragických myšlenek na Sentu přichází na kouzelné místo předchozích setkání. Den je bez deště, mlha v údolí není, a přesto vypravěč opět popisuje něco neobvyklého, stromy se nehýbou, ptáci nezpívají, příroda jako by byla v očekávání něčeho.

„Zase pocítil jsem zvláštní úder při pohledu na tento kousek země, a bezděčná, nesilná úzkost ztlumila moji bujarost – Divně, ale ne nesladce kolísaje mezi srdnatostí, úspěchem si jistou, a strachem, jenž měl však v sobě něco svůdného, až sexuálně dráždivého, kráčel jsem dále.“⁵⁴

Vypravěč cítí spojení svůdnosti a strachu, očekává možná záchvat, ve kterém vždy Sentu spatří a v očekávání tohoto jsou jeho pocity opět rozkolísané mezi touhou a obavami. Kráčí a u blízkého lesa vidí ženskou postavu oděnou v bílých šatech. Ty temní každým krokem, kterým se k ní blíží. Po otočení na něj vypravěč poznává, že jde skutečně o ni, Senta rozevívá ruce a padnou si do náručí.

„Nebudu líčit nevyličitelné pocity. Bylo v nich mnoho omamné strašidelnosti, – ale – přece převládal pocit, že objímám bytost skutečnou. Nesmírná slast, vesmír obejmající, mne opanovala – a já, cítě rty její na svých, prsy její na své hrudi, tiskl jsem ji šíleně k sobě a třel celou, celou.“⁵⁵

Sám vypravěč svůj pocit těžko sděluje. Spojení strachu s až sexuálně pocítenou slastí, jistota toho, že žena nemůže být skutečná spojená s pocitem, že je – prostě opět pocity na obou

⁵³ Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, s. 425-426

⁵⁴ Tamtéž, s. 426

⁵⁵ Tamtéž, s. 427

stranách spektra prožívané ve stejný okamžik, kdy ale vše zaplavuje zároveň radost ze setkání s milovanou osobou a vůbec láska k této osobě, která vypravěči dává pocit bezpečí – co jiného by to mohlo být než pocit vznešenosti, který zažívá právě v tomto magickém okamžiku. A ač spolu oba komunikují, poprvé od chvíle, kdy se uviděli (neboť v tuto chvíli je jasné, že žena-přízrak rovněž cítí lásku k vypravěči), Klíma neposkytne čtenáři odpověď na to, jestli je žena skutečná, přízrak, anebo jestli jimi nejsou oba aktéři tohoto krátkého příběhu.

Tato povídka jako by byla nějak spjata s Klímovou nejznámější povídkou, dříve popisovanou *Slavnou Nemesis*. Senta a Stella, nejen že jsou podobná jména, ale i samy ženy či přízraky, femme fatale. Vypravěč, stejně jako Sider z předchozí novely, má v sobě zločinecké sklony, stejně jako Sider opět jednoduše podléhá ženě, o které neví takřka zhora nic a která se nakonec ukáže, že nemusí být tak úplně živá, reálná osoba. Navíc je jisté, že oba protagonisté jsou částečně Klímovým alter egem. Tato povídka byla pro mě velmi zvláštní, pocit vznešenosti jako by jí prorůstal, vypravěč se stále pohybuje na hraně strachu, obav a hrůzy, na druhé straně neustále ovlivněn velmi silným, ale málo pochopitelným citem. V jednotlivých ukázkách vidíte, že Klíma přímo vznešenost nevystavuje, je jakási ukrytá v celém příběhu. Je možné, že tato povídka má vyvolat pocit vznešenosti právě u čtenáře, ne u protagonisty. Čtenář se nemůže ztotožnit ani s jedním z hrdinů, jsou to oba zvláštní a nějakým způsobem zřejmě krutí lidé, ale jejich cit a vzájemná, nesmírná, až tělesná touha zase musí každému přijít záviděníhodná. A čtenář si tyto dva protichůdné póly je schopen vychutnat z bezpečnosti své pozice nad knihou.

4.5 Kratší povídky

Pokud se pokusíme najít i další projevy pocitu vznešenosti v Klímových povídkách, dovolím si jako poslední uvést dvě jeho krátké práce. U těchto dvou povídek není dějová linka nijak složitá, a jako ve většině mnou zmiňovaných povídek jde opět o setkání hlavního hrdiny s femme fatale.

4.5.1 Fragment povídky *V zasněném údolí*

První povídka, je pouhým fragmentem vyšlým poprvé v roce 1932 ve sbírce *Slavná Nemesis* pod názvem *V zasněném údolí*. Tato povídka vychází v Sebraných spisech jako součást *Povídek z Postmortalie*.

Vypravěč, chudý básník, na začátku líčí zámek hraběte N., kolem kterého se každý den prochází paní hraběnka. Do této ženy se básník vášnivě, avšak nešťastně zamiluje a snaží se

svůj objekt touhy každý den na různých místech potkávat. Ze svých pocitů je na rozpacích, neboť na jedné straně žena vždy přátelsky zdraví, na druhé je její pohled ledový a přísný. Aby unikl tomuto rozpolcení, básník se rozhodne místo opustit a odjet do velkoměsta. Když se po třech týdnech, přitahován zvláštní touhou, vrátí, ihned se vydá do lesa obklopujícího zámek.

„Slunce vytrysklo právě nad hory, když vešel jsem do mého lesa. Bylo mně tak tajemně! trapně, tušivě, slastně! Vyšel jsem na mýtinu a spatřil temný zámek, sluncem dosud nerozveselený.. Nechci popisovat divný, uspořádáním mých myšlenek nevysvětlitelný dojem, z venčí jako pravá inspirace přicházející. „Je to přirozeno,“ obelhával jsem se, „vždyť vidím tento volný šat milenky po měsíci-,,
 Obešel jsem štíhlý kopec, stanul zase na mýtině, zahleděl se na zámek, - hluboko. Cos jako zaúpění prolétlo mně duši, – ale tu zazářila již v jednom z oken sluneční jiskra a zářila stále silněji – A padala tajemná tíha rychle s mé duše, - a když celý zámek, sluncem znovuzrozen se stkvěl, taková tajemná radost zalila mou duši, že proti vůli své bezděky jsem jásavě vykřikl – “⁵⁶

Básník si uvědomuje, že něco není zcela v pořádku. Nějaký pocit, vnuknutí ho donutí odjet z velkoměsta, on netuší, co to je. Sám je nějakým pocitem, nejen touhou, nucen ještě za tmy odejít do lesa. Cítí nejen touhu po setkání s hraběnkou, ale i neurčité obavy, strach, něco tajemného jako by se vynořovalo nad jeho osobou, něco nestandardního se děje v jeho jsoucnu. Dokonce, i když vidí, jak slunce vychází nad lesem a sluneční paprsky se odráží od oken zámku, není sto procentně rozveselen. Ano, sice vykřikne radostí, ale tuto radost nazývá Klíma tajemnou, je v ní skryto něco, co vyvolá přesně ten pocit tenze, vznešenosti mezi krásnou vyhlídkou na zámek a pocitem básníka, že vše není úplně v pořádku. Jeho existence v tomto okamžiku není nijak ohrožena, on ale přesto cítí jistou nepatřičnost reality, kterou v tuto danou chvíli obývá. V tu chvíli spatří hraběnkou, ta mu padá do náručí a podivuje se, proč doposud neprojevila básníkovi své pravé city a to ty, že ho miluje. Líčí mu, jak po jeho odjezdu těžce onemocněla, jak stále po něm toužila. Po chvíli baronka ustrne, na něco si vzpomíná, omluví se básníkovi, políbí ho a utíká pryč. On odchází zmaten domů a tam mu jeho matka sdělí, že hraběnka toho rána, za svítání, zemřela. Vypravěč tedy celou dobu cítil, že něco není v pořádku, a ač jejich shledání mělo i fyzickou rovinu, byl tedy, jak je Klímovým zvykem, okouzlen nějakým démonem, duchem. Ale zoufalství v tomto případě zcela jistě cítí i tato nereálná

---

⁵⁶ Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, s. 400

postava, hraběnka, v dialogu před jejím odchodem si uvědomuje, že je mrtvá. Jedná se o klasické Klímovo téma, láska a touha po někom, něčem, co není z tohoto světa. Vznešenost, kterou cítí hlavní hrdina, vzniká opět z rozporu mezi láskou, touhou, něčím, co je naprosto a jedinečně pozitivní a z pocitu hrůzy, strachu, nepatřičnosti, cizosti které vyzařuje ten samý objekt, který básník miluje.

4.5.2 Fragment povídky *O deváté večerní.*

Poslední povídkou, kterou se budu zabývat je povídka napsaná někdy okolo roku 1917, povídka *O deváté večerní.* Hlavní hrdinou povídky je Delend, mladý, krásný a citlivý mladík. Tento muž sedí jednoho večera v malém městečku v místním hostinci ve zvláštní, sladce smutné zamyšlené náladě a hledí z okna na dvě jasné hvězdy svítící na obloze. Nevnímá okolo tiše se bavící ženy, i když v rámci příběhu je zmíněna jedna z nich, které si při příchodu všiml, neboť se mu líbila.

„Náhle sebou Delend trhl – a plaše, skoro ustrašeně rozhlédl se po místnosti, – tak jako ten, kdo zachvácen byv náhlým točením hlavy div se neskácel.. Co to bylo? Něco jej v nejhlubším nitru udeřilo, něco, – ale co, naprosto nenechalo se postihnout; bylo to však silné. A co po tom zbylo, bylo zvláštní děs, propastný, kouzelný, svůdný, těšící se děs a po té něco tak divného, tak sladce, opojně divného.“⁵⁷

Delend nechápe příčinu své zvláštní nálady, je melancholická, cítí se vlastně svým způsobem příjemně smutný. Ale tento rozpor v něm narůstá až to nepochopitelného záchvatu, ze kterého je už vyděšen. Neví, co a jak vyvolá tento stav, kdy mu děs přijde jako částečně příjemný pocit – kdy děs střídá příjemná až sladce opojná nálada. V tuto chvíli zvláštní nálady se mu náhle zjeví obraz jeho dávno ztracené lásky, kterou ale stále ještě miluje. Tam kde předtím v okně viděl dvě hvězdy, vidí ženiny oči.

„A tenkrát byla nejmocnější, tenkrát uchvátil vír tajemné krásy její duši Delendovu nejstrašněji a nejpršíšerněji, tenkrát zatočila se ona i hlava nejúžasněji snad v celém životě při pohledu na propastné ženské oko, ženský pohled, modrý, modro nebe, modro šeríku fosforově odrážející.. A nyní – vystala ve fantasii jeho, se smyslovostí těsně

---

⁵⁷ Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V.* „Bel“letrie, s. 464

hraničíc, – tatáž magická krása, v téže síle a hloubce, – a ne tatáž krása tváře, - ale tytéž, zcela tytéž nevysvětlitelné omamné pocity, které s ní bleskurychle, v jedno s ní tělo srostlé, vyrazily tenkrát na povrch duše! Vše totéž – i šeřík zavoněl i dávno zapomenutá barva vlastního rukávu i celá tehdejší duševní atmosféra vzkřísila se z hrobu – minulost stala se s hromovou detonací zázračně přítomností, - zas, zas živa, zázrak skutečností...“⁵⁸

Delend je šokován silou té imaginace, představy. Vzpomíná na den, kdy ji spatřil, vidí šeříkový keř, cítí dokonce vůni šeříku. Vzpomínka vyvolá i náladu, kterou kdysi cítil. Ale není to jediný pocit, který cítí, nostalgické rozjímání o kráse své milenky je náhle přerušeno dalším šokem.

„Avšak tentokrát nebyla to pouze smrtící slast a černost, co tvořilo oblačný oděv fantomu, – byla to i černá, hrůzná – hrůza, naprosto blíže neoznačitelná. Jakby pekelný nějaký víchř, z draků a nestvůr složený, zdvihl se náhle z podzemních slují duše, tak zafičelo cosi jí ledové, odválo mžikem z ní vše a ovládlo samo vše – jako čirá, všech ideových příměsků prostá hrůza.. Byl to děs, jaký cítíme při zjevu strašidla – ale bylo to ještě něco jiného, něco víc.“⁵⁹

Krásná vzpomínka plná vůně šeříku je náhle vystřídána, a nakonec asi i splývá s představou draků a nestvůr. Opět se tu objevuje motiv strašidla, hrůzy z něj, hrůzy neracionální, čiré ale zároveň spojené s něčím vznešeným, s něčím, co hlavního hrdinu i přes hrůzu kterou cítí, přitahuje. Delend se probírá z tohoto snového stavu a zjistí, že na něm spočívají oči té dívky, která se mu prve líbila. Tento pohled ho uklidní, vrátí ho do reality hospody a reality hmotného světa. Hrdina přemýšlí nad rozdíly světa vnitřního a vnějšího, jestli je vůbec možné tyto dva světy od sebe oddělovat. V jeho světě šeříková alej rostla stejně uvěřitelně ve chvíli představy, jako v čase kdy se tam loučil se svou milou. Při těchto myšlenkách cítí stejné pocity jako ty, s nimiž do hospody přišel. Je podivně vystrašen a zároveň potěšen naráz. Ze vjemu své milenky cítí jak radost, tak ho svírá hrůza. Z tohoto rozjímání ho vytrhne výkřik dívky, která vyděšeně ukazuje někam nad Delendovu hlavu. Neví, jestli spatřila přízrak, nebo se jí něco zdálo. Delend, obávaje se v tuto chvíli o své duševní zdraví, obávaje se přítomné dívky i možného strašidelného zjevení utíká z hospody ven. Prochází nočním městem a opět přemítá o síle své představy, vzpomíná na svou lásku a rozhoduje se, že se jí po 12 letech pokusí vyhledat a získat

⁵⁸ Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, s. 465

⁵⁹ Tamtéž, s. 465-466

ji zpět. V tuto chvíli již žena dostává i jméno, Althea. Delend projde městem a vydává se do svého domu, ležícího mimo město, na stráni blízké rokle. Cestou zažije opět náznak záchvatu, který se ho zmocnil v restauraci, ale ten poměrně brzy pomine. Větší se dostaví až potom, co vejde do domu. Podaří se mu záchvat překonat jeho bagatelizováním – je přece v bezpečí svého domu, na své vlastní půdě. V tu chvíli ale zjistí, že je v domě někde otevřené okno a zdá se, že jsou v patře zloději. Pak se však stane něco podivného.

„Poznovu zavál příšerný vítr tmou – a teď pocítil Delend velmi určitou vůni zvláštní voňavky, která kdysi ze srpnového odpoledne z Althey vyzařovala, když lesní pěšinou těsně vedle ní šel – několik dní před tím, než ji ušel naposledy.. A rázem vstalo z hrobu ono báječné léto, – slast – promísená děsem, nově se vynořivším uvedla jej téměř v extasi – a vlila mu mohutnou srdnatost –“⁶⁰

Zde již jednoznačně hrdina cítí vznešenost. On sám je vyděšen tím, že cítí vůni, která tam nemá být, zároveň je ale touto vůní přitahován. Navíc je v bezpečí svého domova, sílu mu dodává i to, že se zcela jednoznačně jedná o jeho vzpomínku, vše je nereálné, vše by mělo být bezpečné. Ale zároveň cítí strach z nepatřičnosti přítomnosti vůně, z možnosti zlodějů, či dokonce strašidla. Vezme svůj revolver a začíná přes narůstající strach prohledávat dům.

„Neobyčejně, tak divně, živě jasně osvětlen byl nevelký pokoj, nejmilejší z jeho komnat.. Podivně bylo mu v prvý okamžik, jakoby nikoho v něm neviděl. Ale ještě podivnější bylo, že hned v okamžik následující či ještě dříve už viděl – tři kroky před sebou – Altheu...

Stála nepohnutě v bílém šatě vysoká její postava, nepohnutě hleděly naň velké, sladce příšerné, démonické oči její z nepohnutého, bílého, mramorově krásného obličejje. A tak tu pojednou vzpřímeně stála, jako sražené světlo, zmrzlý blesk, vtělená hrozivost a zázračnost a obklopovalo ji tajemné, hmotně nehmotné fluidum strašidelnosti. A tak děsné to bylo, že Delend – zapomenuty všechny nedávné statečné pocity – uchvácen ve vír bezejmenné hrůzy, s dětským výkřikem nazpět se zapotácel až do středu pokoje, z něhož byl vyšel...“⁶¹

---

⁶⁰ Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, s. 470

⁶¹ Tamtéž s. 471

Již při otevření dveří Delend ví, že něco není v pořádku. Divné osvětlení je zřejmě způsobeno tím, že světlo vychází pouze z dívčiny postavy, která je nezemská, její krása je kombinována z hrůzností ducha. Nejen hrdina, ale i čtenář při této scéně cítí rozpor, cítí vznešenost okamžiku. Hrůzu nahánějící bělost krásné dívky, kterou hrdina ale miluje tak, že se k ní chce vrátit. Je jistě šťasten že ji vidí, na druhé straně její zjev je velmi nelidský a on musí při pohledu na ní cítit i silnou hrůzu, oba momenty a oba pocity se prolínají. Utíká z pokoje, opouští dům a běží zpět do městečka. Cestou jednou za sebou zahlédne bílou skvrnu, ale neví, jestli ho jen nešálí zrak. Po chvíli se uklidňuje a snaží se rozumem si objasnit tento zvláštní úkaz. Svaluje to chvíli i na alkohol, horečkové delirium, ale nakonec přeci jen dojde k názoru, že se setkal s duchem Althey a že hned následující den ověří to, zda jeho láska skutečně zemřela. Ze strachu se vrátit do svého domu jde do hostince, kde celý příběh započal a osloví tam dívku, která se mu líbila. Při hovoru s ní, kde si oba sdělí vzájemnou náklonost, se Delend dozví, že i ona dívka viděla podobu krásné dívky, bezesporu Althey, nad jeho hlavou.

Další z tradičních Klímových příběhů o setkání hrdiny s duchem jeho lásky je opět plný rozporů mezi pocity lásky a hrůzy. Tyto pocity a vzájemná tenze mezi nimi dávají jak hrdinovi, tak čtenáři, častou a intenzivní možnost zažít pocity vznešenosti. Čtenář se díky své bezpečné pozici nad stránkami knihy jistě nemusí bát o svůj život, nicméně síla líčení prapodivných událostí může i v něm vyvolat pocit strachu.

5. Závěr

Po přečtení všech výše uvedených povídek (příčemž by bylo možné přihlédnout i k další autorově beletrii) je naprosto zjevné, že dojem vznešena je v díle Ladislava Klímy velmi často se objevujícím pocitem, náladou, atmosférou. Jeho práce jsou jím prostoupeny, čtenář jej může pocítit ve větší či menší míře ve většině jeho díla. Ale zkusme si odpovědět na otázku v úvodu práce – je tato vznešenost tou vznešeností, kterou vymezuje Immanuel Kant?

Pokud se podíváme, zcela zjednodušeně, na základní body, kterými Kant charakterizuje vznešeno, pak pro vznik tohoto pocitu musí být splněny následující podmínky:

1. Musí se dít něco, co co nejsme schopní pojmout svou obrazotvorností (matematické vznešeno), či čemu nejsme s to fyzicky odolat (dynamické vznešeno).
2. Dochází ke krizové situaci pozorovatele („pocit okamžitého zabrzdění životních sil a poté jejich následujícího a o to silnějšího výlevu“).
3. Pozorovatel přitom nesmí být situací přímo ohrožen.
4. Po krizové situaci přichází poznání vlastního bezpečí a jisté nadřazenosti celé situaci podmíněné existencí vyšší schopnosti v člověku (rozumu jako schopnosti idejí).
5. Pocit vznešenosti v nás nemají vyvolávat živé organismy ani uměle vytvořené objekty, je pouze v surové přírodě.

Matematická vznešenost se u Klímy sice objevuje, ale obvykle je doprovázena vznešeností dynamickou – vysoké horské štíty bývají zpravidla rovněž hroživé. Klíma využívá, pokud to lze takto říci, zejména fenomén dynamického vznešena. Ten se však v jeho podání od kantovského protějšku značně liší.

Klíma jednoznačně nesmírně rád využívá rozporu v pocitech hrdinů. V jeho dílech se vyskytuje hrůza spojená s láskou a erotickou touhou, strach o život spojený s vědomím vzestupu – a v neposlední řadě zářící propast, klímovská brána do jiné roviny bytí. Kant mluví o rozporech v pocitech, ty však přicházejí po sobě – nejdříve cítím úžas, strach, hrůzu z nastalé situace (pohled na řádící vichřici), pak ale následuje pocit uvolnění ze zjištění, že jsem jako pozorovatel v bezpečí (že ještě nepřišel můj čas). A s pocitem bezpečí se dostavuje vědomí toho, že duševně jsem rozpoutanému živlu nadřazený, že jsem v řádu bytí něčím nesrovnatelně větším a důležitějším než on. Klíma z pocitů strachu, úlevy a povznesení vytváří rozpornou jednotu. Delend (a s ním snad i čtenář) je šťasten a opojen láskou, touhou, když uvidí Altheu,

ale spolu s tím cítí nesmírný strach, hrůzu z nepatřičnosti její přítomnosti. Tato tenze vyvolá nesmírný pocit vznešenosti, který před Altheou pociťuje. Jako by byla bohyní, čemuž nasvědčuje i její jméno. Je snad hrdina v ohrožení? Ano, jistá forma strachu z vlastního ohrožení je na místě, toto nebezpečí je však velmi často (výjimkou je možná až konvenčně strašidelná povídka „Dobrodružství v lese“, ve které lze najít náznak kantovského vznešena) rovněž příslibem vzestupu k vyššímu, božskému životu.

V základu se totiž klímovské vznešeno liší od kantovského v tom, že v něm neexistuje nepřekonatelný rozpor mezi zdrojem vznešena (ať je jím zuřící příroda, nebo démonická *femme fatale*) a zakoušejícím člověkem. Rozeklaný vrcholek Jelení Hlavy i démonická Stella jsou přece – ve shodě s egodeistickou filosofií autora – jen výtvoři hlubší, skryté a potlačené božské mysli hrdiny Klímova příběhu. Klímův hrdina je díky tomu obklopený děsivou lidskou i přírodní skutečností, která ho často i proti jeho omezené, lidské vůli donucuje k bolestivé proměně ve vyšší bytost – a on si někdy tento povznášející aspekt hrůzných událostí do jisté míry (která se v příbězích různě proměňuje) sám uvědomuje. A v této situaci pak není důležitý ani rozdíl mezi účelem a bezúčelností surové přírody, na který klade při vymezení vznešena takový důraz Kant. Příroda i lidé, nadlidské bytosti a lidské výtvoři (jako tajemné domy ve Slavné Nemesis) se spojují k jedinému účelu – a tím je zničení omezené, empirické osoby hlavního hrdiny, skrytě zamýšlené jím samým.

Kantovské vznešeno tak poskytuje vodítko, které umožňuje lepší porozumění vznešenu v Klímově díle, ale zčásti právě díky rozdílu, který v zásadě odpovídá rozdílu mezi Kantovým transcendentálním idealismem a divokou filosofií vlastního božství svérázného českého umělce a filosofa.

Seznam literatury

Blackwood, Algernon, *Vrby*, Vyšehrad, Praha 2018, ISBN 978-80-7601-005-5

Gilk Erik, Hrabal, Jiří, *Věčnost není děravá kapsa, aby se z ní něco ztratilo Soubor studií věnovaných Ladislavu Klímovi*, revue Aluze, 2010

Kant, Immanuel, *Kritika soudnosti*, OIKOYMENH, Praha 2015, ISBN 978-80-7298-500-5

Klíma, Ladislav, *Sebrané spisy V. „Bel“letrie*, Torst, Praha 2022, ISBN 978-80-7215-697-9

Klíma, Ladislav, *Slavná Nemesis*, VOLVOX GLOBATOR, Praha 1991, ISBN 80-900906-2-1

Klíma, Ladislav, *Victoria aeterna*, ARKÝŘ, Praha 1992, ISBN 80-85400-00-6

Klíma, Ladislav, *Vlastní životopis*, ARGO, Polička 1992, ISBN 80-901198-1-6

Lovecraft, Howard Phillips, *Spisy 4, Stín z času*, KNIHA ZLIN, Praha 2023, ISBN 978-80-2590-130-4

Zika, Richard, The Solipsism of Ladislav Klíma, *Filosofický časopis*, zvláštní číslo 1, 2021, s. 129–139, ISSN 0015-1831.

Zika, Richard, Prožitek vznešena v prózách H. P. Lovecrafta, *Ročenka pro fenomenologii a filosofický výzkum*, sv. XII, Togga, Praha 2022, s. 201–235, ISBN 978-80-7476-270-3.